

Maria Chojnacka Beata Raszka

Lednicki Park Krajobrazowy

Lednicki Park Krajobrazowy leży w środkowej Wielkopolsce, na obszarze Pojezierza Gnieźnieńskiego, na północ od linii kolejowej Poznań – Gniezno. Zajmuje teren o powierzchni ponad 7.000 ha należący do 4 gmin: Kiszkowo, KłECKO, Łubowo i Pobiedziska. Utworzono go w 1988 roku dla ochrony unikatowych w skali kraju ziem, rozciągających się wokół jeziora Lednica, będących kolebką polskiej państwowości. Jest to bogaty w zabytki teren, który wraz z niezmiennym krajobrazem polodowcowym i szatą roślinną stanowi obszar ważny w dziejach Polski. Brzeg jeziora, jego dno i wyspy kryją ślady osadnictwa, udokumentowanego tu od neolitu. Okres świetności tych terenów przypadł na X i XI wiek, kiedy to największa z czterech wysp na jeziorze – Ostrów Lednicki – mieściła siedzibę księcia Mieszka I. Materialnymi świadkami tego okresu są zachowane wewnątrz grodziska na wyspie ruiny potężnych budowli kamiennych: pałacu książęcego (palatium), połączonego z kaplicą i tzw. drugiego kościoła. Odkryte w kaplicy baseny chrzcielne pozwalają domniemywać, iż tu właśnie odbył się chrzest Polski.

Na obszarze Lednickiego Parku Krajobrazowego istnieje około 350 stanowisk archeologicznych, wśród nich grody na Ostrowie Lednickim, na wyspie Ledniczce, w Moraczewie i w Imiołkach.¹ Bardzo cennym znaleziskiem są relikty dwóch mostów drewnianych (zachodni ponad 400 metrów i wschodni długości około 200 m), łączących w średniowieczu Ostrów Lednicki ze stałym lądem.

Zabytki wydobyte z dna jeziora Lednica lub odkryte na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego są eksponowane w Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy w Dziekanowicach. Posiada ono największy w Polsce zbiór wczesnośredniowiecznych militariów m.in. toporów, grotów, mieczy.

Na skutek intensywnego osadnictwa trwającego od wczesnego średniowiecza teren parku został niemal całkowicie odlesiony. W jego krajobrazie dominują równinne pola uprawne z rzędami drzew, rosnących wzdłuż miedz i

¹ Stożek w Imiołkach dotychczas określany jako grodzisko jest obecnie uważany przede wszystkim za mogiłę. Jej szczególne usytuowanie (na brzegu jeziora, przy jego przewężeniu) może wskazywać na wcześniejsze istnienie tu grodziska.

rowów. Lasy zajmują jedynie niewielki areał w północnej części Parku (około 10% powierzchni), która różni się zasadniczo od pozostałej bardziej urozmaiconą rzeźbą terenu. Jest to obszar należący do gmin Kiszkowo i Kłecko. Spotykamy tu malownicze, morenowe wzgórza i wały z ukrytymi pomiędzy nimi ciekami i jeziorami, tworzącymi wraz z jeziorem Lednica ciąg zbiorników wodnych w rynn timerce polodowcowej Lednogóra – Łopienno. Największe jest ułożone południkowo Jezioro Lednica, mające prawie 8 km długości.

Na wschodnim brzegu Lednicy, w Dziekanowicach, na powierzchni ponad 20 ha, zlokalizowano Wielkopolski Park Etnograficzny, gromadzący obiekty XVIII i XIX-wiecznej zabudowy wiejskiej wraz z całkowitym wyposażeniem zagród, pochodzące z terenu historycznej Wielkopolski. Skansen ten jest oddziałem Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy.

Od 1997 roku Lednicki Park Krajobrazowy wzbogacił się o nowy obiekt przyciągający tysiące przybyszów z kraju i zagranicy. Jest to Brama Trzeciego Tysiąclecia - stalowa konstrukcja w kształcie ryby, stojąca na polu w Imiołkach, należącym do duszpasterstwa oo. Dominikanów z Poznania. Co roku w tym miejscu odbywają się całonocne spotkania modlitewne. Od 2002 roku trwa tu budowa ośrodka duszpasterskiego i kościoła.

Miejscowości gminy Kłecko leżące na obszarze Lednickiego Parku Krajobrazowego i w jego najbliższej okolicy

Czechy - mała wieś w gminie Kłecko przy drodze z Dziećmiarek do Kłecka, tuż za północną granicą Parku. Nazwa pochodzi prawdopodobnie od średniowiecznej osady jeńców wojennych. W XIX w. istniało tu dominium.

W Czechach kończy się aleja dębowa wychodząca od strony Dziećmiarek i biegnąca prawie równolegle do drogi asfaltowej, po jej zachodniej stronie, za rowem (obecnie nieprzejezdna, zarośnięta krzewami tarniny). Obsadzenia alejowe ozdabiały i utrwały szlaki łączące dawne folwarki. Na skraju wsi od strony Kłecka kapliczka.

Dębница - duża wieś w gminie Kłecko, położona na krawędzi doliny Małej Wełny, nad Jeziorem Dębnickim (pow.5,6 ha), 2,5 km od wschodniej granicy Parku, 1 km na południe od drogi nr 192 Gniezno - Kłecko.

Wieś wzmiankowana w 1136 roku jako własność arcybiskupa gnieźnieńskiego. W XVI w i na początku XVII była jednym z niewielu na ziemi gnieźnieńskiej ośrodkami Braci Czeskich. Ich protektorami byli właściciele wsi - Latałscy.

Na wyniesieniu nad jeziorem (domniemane grodzisko) **kościół** z 1726 roku p.w. św. Mikołaja fundacji Eleonory z Działyńskich Latałskiej; odnowiony i rozbudowany w 1937 roku wg projektu arch. Stefana Cybichowskiego. (Parafia wzmiankowana w 1392 r. W latach 1505 -1627 ówczesna świątynia była w rękach Braci Czeskich). Kościół orientowany, drewniany, konstrukcji zrębowej, oszalowany. Nawa zamknięta niższym i węższym, wielobocznym prezbiterium. Na dwuspadowym dachu krytym blachą od wschodu wieżyczka na sygnaturkę, od zachodu wieża dobudowana w 1937 roku. Wystrój wnętrza barokowy. Na belce tęczowej krucyfiks z pierwszej połowy XVIII wieku, w otoczeniu glorii i symboli Męki Pańskiej. Ołtarz główny architektoniczny z bramkami, ozdobiony rzeźbami aniołów z girlandami i XVII-to wiecznymi figurkami świętych. Dwa ołtarze boczne i ambona z ornamentami w stylu regencji. Chrzcielnica na rokokowym postumencie z naczyniami na wodę święconą w kształcie łabędzi i rzeźbioną sceną chrztu Chrystusa, zwieńczona baldachimem. Na ścianie nawy wyeksponowano fragmenty ołtarza z połowy XVII wieku z bogatymi ornamentami i obrazem św. Joachima i św. Anny. W prezbiterium marmurowe epitafium Wiridianny z Radolińskich 1° voto Kwileckiej 2° voto Fischerowej (zm.1826). W kruchcie przylegającej do nawy od strony południowej kropielnica z piaskowca z XV/XVI w. Na południe od kościoła **cmentarz** z zachowanymi starymi nagrobkami. Od strony wsi - drewniana dzwonnica i plebania, przy której kapliczka poświęcona ofiarom I i II Wojny Światowej. (Z dębnickich pól pochodzi duża część głazów narzutowych rozmieszczonych w charakterystycznych punktach Lednickiego Parku Krajobrazowego i opatrzonych wykutymi napisami).

- Przystanek PKS we wsi połączenie do Gniezna. Przystanek PKS przy trasie 190 Gniezno - Kłecko, połączenie do Gniezna i Kłecka.

Dziećmiarki - mała wieś w gminie Kłecko przy drodze łączącej trasę 197 Kiszkowo-Gniezno z Kłeckiem (do Kłecka 5,5 km, do trasy 197 - 1,2 km).

Pierwsze wzmianki o Dziećmiarkach pochodzą z końca XIII w. Były one wymieniane razem ze znajdującym się 2 km na północny wschód od Dziećmiarek folwarkiem →Słępowo, obecnie nieistniejącym. Obydwa te gospodarstwa tworzyły dominium należące do dóbr rycerskich. Wcześniej

Dziećmiarki nazywano także Dziećmiarowicami. Od 1299 roku były one w posiadaniu zakonu dominikanek z Poznania. Pod koniec XIV w. siostry dominikanki oddały Słępowo w dożywocie Mikołajowi Grzeszkowi. 1870 roku. W 1876 roku majątek kupił hrabia Albin Węsierski z pobliskiego Zakrzewa, a w 1878 roku Kazimierz Brodnicki. Od 1881 roku do wybuchu wojny Dziećmiarki należały do rodziny Walterów (ich grobowiec znajduje się na cmentarzu w Sławnie naprzeciw wejścia do kaplicy św. Rozalii). Po wojnie majątek przejęty przez Skarb Państwa rozparcelowano, a nieco później utworzono Spółdzielnię Produkcyjną, która gospodarowała tu do końca lat dziewięćdziesiątych. Obecnie jest to własność prywatna.

Na południe od wsi, w lesie po lewej stronie drogi przy ścieżce przyrodniczej świerk pospolity "Albin" o obwodzie pnia 260 cm - pomnik przyrody; obok drugi, nieco mniejszy o obwodzie 210 cm i 100 m dalej, przy ścieżce dęb szypułkowy "Edward" 310 cm - pomnik przyrody. Przy drzewach ustawiono kamienie z wykutymi nazwami. Po prawej stronie drogi asfaltowej, przy przepływającym pod nią cieku - sosna czarna o obwodzie 220 cm - pomnik przyrody. Ciek spływa po stromym zboczu do leżącego w dole jeziora Linie (pow. 5,8 ha). W pobliżu wsi znajdują się dwa jeziora: Linie na południe od niej i Bachorce, zwane też Bakorce (dawniej Bachorze) z północnej strony. Jeziora te leżą w rynnicy polodowcowej, której południową część wypełnia jezioro Lednica, a północną : Gorzuchowskie, Kłęckie i Łopienno. Jezioro Linie jest oddzielone od Lednickiego wałem morenowym. Jeziora Linie i Bachorce są nazywane także: "Dziećmiarki Małe" i "Dziećmiarki Duże"; dawniej używano również nazw: "Nasze" i "Pańskie". Ta ostatnia nazwa z racji sąsiedztwa z majątkiem.

Bliżej Dziećmiarek, po lewej stronie drogi, przy ścianie lasu modrzewiowego ogrodzony płotkiem **krzyż**, wyznaczający dawny południowy kraniec wsi. Przy krzyżu dwa jałowce posadzone w 1994 roku. Pod krzyżem zakopano w latach trzydziestych uciętą rękę Anieli Królczyk, mieszkanki Dziećmiarek. Podczas prac w gospodarstwie często zdarzały się wypadki, szczególnie w czasie żniw i omłotów. Ponieważ sąsiedztwo krzyża z braku cmentarza uważano za miejsce godne pochówków lub zdeponowania części ciała, z wieloma okolicznymi krzyżami są związane podobne historie. W pobliżu kapliczek i krzyży na skrajach wsi chowano przybyłych do wsi nieznanymi, nieślubne dzieci, zmarłych nagłą śmiercią w pobliżu, a także ofiary zarazy.

Ścieżka w lewo przy północnej ścianie lasu modrzewiowego prowadzi w dół nad jezioro Linie. W niewielkiej odległości po lewej stronie na zboczu rośnie grusza pospolita o obw. 250 cm - pomnik przyrody. Za ogrodzeniem po prawej stronie ścieżki - teren prywatny i kolonia domków letniskowych powstałych w latach

osiemdziesiątych, przed powołaniem Parku. Pomiędzy ogrodzeniem letniska, a brzegiem jeziora prowadzi szlak ścieżki przyrodniczej. Ścieżka wspina się po drewnianych schodach na górną krawędź rynny jeziornej. Obsada masztu po prawej stronie jest pozostałością po zakładanych tu przed wojną obozach harcerskich: w 1919 roku obozowali w tym miejscu skauci 1 Drużyny Lech z Gniezna, a w latach 1934 i 1935 9. Drużyna Harcerzy im. Mieszka I z Kłecka. Na drzewach obok budki lęgowe dla nietoperzy. 200 m dalej, za zakrętem duktu w prawo, po lewej stronie, przy zarastającym śródleśnym oczku wodnym - dąb szypułkowy Św. Wojciech - pomnik przyrody, obw. 350 cm. Przy nim drewniane ławeczki dające możliwość odpoczynku w cieniu dostojnego drzewa.

Za osiedlem domków po lewej stronie drogi asfaltowej widoczne zabudowania folwarczne dawnego majątku (obecnie własność prywatna). Budynki folwarczne otaczające czworobokiem podwórze mimo późniejszych przebudów zachowały w większości dawną formę i charakterystyczne elementy zdobiące elewacje - blendy z łukami o formie "oślich grzbietów". Pierwsze zabudowania po lewej stronie przy drodze asfaltowej to dawne czworaki utworzone z części stodoły po zawaleniu się pierwotnych, glinianych. Trzy identyczne, małe budynki o dwuspadowych dachach po drugiej stronie drogi to także domy zbudowane dla pracowników majątku. Za stodołą wjazd na podwórze; naprzeciw, po zachodniej stronie podwórza stara obora. Wzdłuż drogi asfaltowej w centrum wsi rosną potężne **jesiony wyniosłe** (obwody pni największych dochodzą do 300 cm). Na północ od podwórza folwarcznego rozciąga się pięknie położony na krawędzi rynny jeziornej XIX-to wieczny **park dworski** o pow. 5,7 ha z cennym drzewostanem. Na jego skraju przy drodze figura **św. Wawrzyńca** na wysokiej kolumnie. Za współcześnie wybudowanym domem sołtysa droga wjazdowa do parku obsadzona kasztanowcami (od 1997 roku park jest własnością prywatną w trakcie rewaloryzacji). Przechodzący pod drogą ciek rozlewa się po prawej stronie w staw z kaskadą. Przed wojną chowano tu karpie. W pobliżu porośnięta drzewami ruina - pozostałość po rozebranym na początku lat 80-tych dworze. Obok kilka okazałych drzew pomnikowych: 2 **jesiony wyniosłe** o obwodach 310 i 320 cm oraz 2 **lipy szerokolistne** o obw. 320 i 420 cm. Za ruiną teren parku opada w dół w stronę dna rynny jeziornej. Z jej krawędzi rozciąga się ładny widok w głąb doliny. Na zboczu rośnie okazały egzemplarz purpurowej odmiany **buka pospolitego**. Po prawej stronie drogi wiodącej w stronę Jeziora Bachorce **wiąz szypułkowy** o obw. 350 cm - pomnik przyrody. Przy brzegu jeziora dorodne **lipy**

drobnolistne, jedna z nich o obwodzie 310 cm jest pomnikiem przyrody. W pobliżu przebiega szlak ścieżki przyrodniczej. Ogólnie dostępna droga w stronę jeziora Bachorce prowadzi w dół równoległe do betonowego ogrodzenia parku od strony północnej. Na ogrodzeniu symbol ścieżki przyrodniczej. Jezioro Bachorce (pow. 6,0 ha) jest użytkowane przez prywatne gospodarstwo rybackie - Sławno 70 a. Istnieje możliwość odpłatnego łowienia ryb. W północnym krańcu wsi, przy skrzyżowaniu dróg bloki mieszkalne wybudowane dla pracowników Spółdzielni; w suterenie sklep spożywczy. Obok na murowanej kolumnie z datą 1946 współczesna figura Matki Bożej. Droga ziemna w lewo prowadzi do →Kamionka (1,5 km) i →Zakrzewa (2,6 km). Po 300 m szlak ten obsadzony rzadko starymi jesionami rozwidła się: w lewo w górę do Kamionka, w prawo w dół do Zakrzewa. Wyjątkowo malowniczy szlak w stronę Zakrzewa jest na długim odcinku obsadzony dorodnymi dębami (zarośnięta tarniną prawa odnoga tej alei prowadzi wzdłuż cieku na północ do Czech).

Droga asfaltowa naprzeciw figury w prawo prowadzi do oddalonego o 2,2 km skrzyżowania z otoczoną płotkiem ceglana kapliczką pod drzewem i rozjazdem: w lewo do Bielaw (0,5 km), na wprost do →Dębicy (2 km), w prawo do →Sulina (0,5 km). Po 500 m od skrzyżowania w Dziećmiarkach od drogi asfaltowej odchodzi ukosem w lewo droga ziemna w stronę nieistniejącego dziś →Słępowa.

- PKS - przystanek w odległości 1,2 km na południe, przy drodze 197

Kłęcko - miasto położone 3 km na północny - wschód od Parku, przy przesmyku między rynnowymi jeziorami Gorzuchowskim (dł. 4 km) i Kłęckim (dł. 8 km), połączonymi Małą Wełną, przy drodze 192 Gniezno - Wągrowiec i linii kolejowej Gniezno-Sława Wlkp. (ruch kolejowy zawieszony). Siedziba urzędu jednej z 4 gmin, na terenie których leży Lednicki Park Krajobrazowy. Lokalny ośrodek administracyjny i handlowo-usługowy.

Kłęcko jest jednym z najstarszych miast w Wielkopolsce. Badania archeologiczne udowodniły istnienie w tym miejscu w IX - XIII wieku obronnego grodu z podgrodzem. Był on położony na podmokłych łąkach pomiędzy jeziorami, na północ od obecnego miasta. Strzegł przeprawy przez łączącą jeziora Małą Wełnę na szlaku z Gniezna przez Rogoźno i Ujście na Pomorze Zachodnie. Kłęcko uzyskało prawa miejskie w 1255 roku przywilejem Bolesława Pobożnego. Ówczesną nazwę miasta "Klecisko" - wywodzi się od staropolskiej nazwy gatunku ryb, w które zapewne obfitowały sąsiednie jeziora. Prawdopodobnie stał tu wówczas murowany zameczek, zniszczony wraz z całym miastem w 1331 roku podczas najazdu Krzyżaków. Na początku XV w miasto spłonęło, a wraz z nim przywilej lokacyjny. W 1450 roku Kazimierz Jagiellończyk odnowił stary akt potwierdzając wcześniej

nadane przywileje i dodając nowe ("jarmark trzydniowy dla podźwignięcia handlu miejskiego"). W XV wieku Kłecko należało do znacznie większych miast Wielkopolski (na wyprawę malborską w 1458 r. wystawiło 10 zbrojnych). W 1596 roku po kolejnym pożarze prawa miejskie Kłecka potwierdził król Zygmunt III Waza. W maju 1656 roku, po przegranej bitwie wojsk polskich pod wodzą Stefana Czarnieckiego i Jerzego Lubomirskiego ze Szwedami na polach między Dziećmiarkami, Sulinem i Dębnicą Kłecko zostało doszczętnie zniszczone. W walkach o miasto wziął także udział oddział uzbrojonych kłeckich mieszczan, dowodzonych przez miejscowego piwowara - Tataka. Po tej klęsce i następujących po sobie zarazach morowych, aż do końca XVIII wieku miasto nie mogło się podźwignąć.

W 1761 roku w Gorzuchowie koło Kłecka z inicjatywy miejscowych dziedziców - braci Szeliskich odbył się proces 10 kobiet oskarżonych o czary; wyrok wydał sąd składający się z wójta i radnych miasta Kiszkowa, sprowadzonych specjalnie w tym celu jako bardziej kompetentnych „dla rozsądzania trudnych spraw o czary”. Karą była śmierć przez spalenie. Wyrok wykonano na pobliskim polu, na niewielkim wyniesieniu zwanym odtąd „górami czarownic”, cieszącym się opinią miejsca, gdzie „kusi” i omijającym z daleka. Karę śmierci „za czary” zniesiono niedługo po tym wydarzeniu, bo w 1776 roku. Jak głosi podanie: jedna ze skazanych miała przekląć Kiszkowo, z którego pochodzili sędziowie i zapowiedzieć, że straci ono prawa miejskie i zmieni nazwę. Tak się też stało: pod zaborem pruskim pozbawione praw miejskich Kiszkowo nosiło nazwę Welnau.

W 1830 roku w Kłecku urodził się Władysław Nehring (zm. 1909 r. we Wrocławiu) - filolog, historyk literatury polskiej, profesor języków i literatury słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego.

W 1868 roku utworzono w Kłecku Spółkę Pożyczkową - jedną z pierwszych polskich organizacji spółdzielczych w Wielkopolsce. Jej zadaniem było m.in. przeciwstawienie się działaniom pruskiej Komisji Kolonizacyjnej, wykupującej ziemię z rąk Polaków i osadzającej na niej Niemców.

W 1919 roku kłeckowianie utworzyli 120 osobową kompanię, która wzięła udział w Powstaniu Wielkopolskim na wysuniętych na północ frontach m.in. pod Nakłem, Kcynią i Wysoką.

Na początku września 1939 roku powołano w Kłecku Straż Obywatelską, która 9. września 1939 roku bohatercko broniła miasta zaatakowanego ze wszystkich stron przez hitlerowców. W odwecie Niemcy wymordowali kilkuset mieszkańców Kłecka i okolicy. W 1968 roku w uznaniu zasług podczas obrony w 1939 roku miastu nadano Order Krzyża Grunwaldu III klasy.

Przy wjeździe do miasta od strony południowej (ul. Dworcowa) po lewej stronie **amentarz** parafialny z ładną, małą kaplicą na planie krzyża greckiego. W głębi po lewej stronie trzy miejsca pamięci: pomnik Poległych i Pomordowanych Obrońców Kłecka 1939, pomnik ku czci Powstańców Wielkopolskich oraz mogiła harcerzy zamordowanych w 1939 roku. Liczne stare grobowce.

W centrum miasta czworoboczny **rynek - plac Powstańców Wielkopolskich** - otoczony niewielkimi, przeważnie piętrowymi domami z przełomu XIX i XX wieku. W jego południowej części pomnik "Bohaterskich Obrońców Kłecka 1939" ku czci ofiar II wojny światowej. Na domu z nr 22 tablica upamiętniająca kompanię kłeckowską walczącą w Powstaniu Wielkopolskim. Na sąsiednim z nr 1 (Dom Parafialny) płyta ku czci obrońców Kłecka 1939 roku. Z rynku wychodzi 6 ulic m.in.: na północ w kierunku

Wągrowca, na zachód nad brzeg Jeziora Gorzuchowskiego, na południe w stronę Lednickiego Parku Krajobrazowego, na wschód w stronę Karniszewa z odgałęzieniem na południowy-wschód do Gniezna. Na południowo-zachodnim narożniku (nr 12) kamienica Banku Spółdzielczego - kontynuatora tradycji kłeckiej Spółki Pożyczkowej utworzonej w 1868 r.

Przy północno-wschodnim narożniku rynku widoczny późnogotycki **kościół p.w. św. Jadwigi** (kiedyś Ś.Ś. Jerzego i Jadwigi) otoczony starym, ceglany ogrodzeniem. Pierwsza świątynia w tym miejscu istniała być może już w XI w. Parafia wzmiankowana w 1331 roku. Obecny kościół zbudowany po 1510 roku, częściowo przebudowano w 1781 i powiększono w 1930 roku (kaplica i wieża przy południowej ścianie). Jest to świątynia murowana z cegły, jednonawowa, zamknięta wielobocznym prezbiterium, orientowana. Od wschodu gotycka zakrystia. Ściany z zewnątrz oskarpowane. W murach od południowej strony liczne wywiercone w ceglach otwory, częściowo zamurowane. W północnej ścianie dwie nisze powstałe z zamurowanych wejść. Wieża nakryta charakterystycznym, widocznym z daleka hełmem, pokrytym miedzianą blachą. Wewnątrz, w miejscu rozebranego sklepienia strop. Ściany ozdobione w latach 60-tych polichromią T. Szukały. **Ołtarz główny** renesansowy z 1596 roku w formie tryptyku, wykonany przez Mateusza Kassiora z Poznania, z bogatą dekoracją snycerską, rzeźbami Ś.Ś. Piotra i Pawła, obrazami przedstawiającymi Zwiastowanie, Narodzenie, Hołd Trzech Króli i Wniebowzięcie po bokach oraz Św. Jadwigę w centrum i Św. Jerzego w zwieńczeniu. Przy prezbiterium barokowa chrzcielnica. W nawie dwa ołtarze boczne z rzeźbami Chrystusa i św. Jana Nepomucena. W kaplicy dwa ołtarze boczne z XVIII-go wieku. W jednym z nich obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem z pierwszej połowy XVIII w., przemalowany (na zasłonie srebrna sukienka). Na ścianach rzeźby z XVII i XVIII wieku, dwa krucyfiksy z XVI i XVII wieku, łotr na krzyżu późnogotycki.

Do lat sześćdziesiątych na południowy - zachód od rynku (obok dzisiejszego Urzędu Gminy) stał drugi kościół: murowany, poewangelicki z końca XIX wieku. Później rozebrany.

Klecko miało jeszcze trzy inne, nie istniejące dziś kościoły drewniane: kościół (i szpital) Św. Ducha wzmiankowany w 1433 roku, odbudowany w 1757 i rozebrany w czasie okupacji stał na wschód od rynku, w rozgałęzieniu dróg do Karniszewa i Gniezna (obecnie w miejscu tym krzyż, a obok **dąb pomnikowy** "Zawisza" o obwodzie pnia 338 cm); kościół Św. Krzyża istniejący w 1510 roku, w połowie XVII wieku przeniesiony na rynek i w 1811 rozebrany oraz kościół Św. Barbary wzniesiony w 1616 roku w północnej części miasta na grodzisku, rozebrany w 1788 roku.

Na północ od rynku, po prawej stronie drogi do Wągrowca, za Małą Wełną pozostałości grodu z IX-XIII wieku, z częściowo zachowanym wałem obronnym, mocno zniekształconym późniejszymi pracami ziemnymi. Miejsce to nazywane jest "Barbara" od wezwania stojącego tu niegdyś, drewnianego kościoła.

Kamień z tablicą po tej samej stronie drogi, bliżej rynku, za stacją benzynową wskazuje miejsce zamordowania ponad 50-ciu obrońców Kłecka w 1939 roku. Obeliskiem upamiętniono także miejsce rozstrzelania kłeckowian w 1939 roku przy dawnej strzelnicy (w bok od ul. Karniszewskiej).

W odległości 1km na północ od Kłecka leży Polska Wieś lokowana w średniowieczu na prawie polskim. Ocalała tu konstrukcja dziewiętnastowiecznego wiatraka.

- Przystanek PKS przy Placu Powstańców Wlkp. (rynek). Połączenia do Poznania, Gniezna, Wągrowca. Zajazd "Kłeckowianka", ul. Paderewskiego 20, tel. 0...61/427 00 80. Restauracja "Popularna", pl. Powstańców Wlkp., tel. 0...61/427 00 32. Restauracja "Stodoła" Polska Wieś. Pizzeria ROMA, ul. Paderewskiego 21, tel. 429 50 50. Bar "Kama", ul. Dworcowa. Urząd Gminy, ul. Dworcowa 14, tel. 0...61/427 01 25. Bank Spółdzielczy, ul. Dworcowa 14. Poczta (kod 62-270), ul. Domańskiego 2, tel. 0...61/427 00 03. Policja, ul. Armii Poznań 4, tel. 0...61/427 00 07. Przychodnia, ul. Słoneczna 25, tel. 0...61/427 00 42. Apteka, ul. Słoneczna 27, tel. 0...61/427 00 39. Stacja benzynowa, ul. Paderewskiego (wyjazd w kierunku Wągrowca). Nad Jeziorem Kłeckim kąpielisko (dojazd od strony pl. Powstańców Wlkp. ulicą Karniszewską); obok kąpieliska pole namiotowe o powierzchni I ha.

Komorowo - duża wieś w gminie Kłecko położona we wschodniej części Parku przy drodze 197 Kiszkowo - Gniezno; odgałęzienia dróg: na północny wschód do Sulina (2,3 km - ziemna), na południowy zachód do Lednogóry przy trasie E 261 Poznań-Gniezno (7 km), na zachód do Waliszewa 2,5 km; na rozwidleniu dróg we wschodniej części wsi figura Chrystusa na schodkowym postumencie ufundowana przez mieszkańców po II wojnie światowej.

Przed wojną stał tu krzyż zniszczony w czasie okupacji przez Niemców; po wojnie zastąpiono go nowym, kamiennym z napisem „Chrystus zwyciężył”, a ten z kolei figurą, przesuniętą nieco w stosunku do lokalizacji pierwszego krzyża; w wykopie pod fundament figury natrafiono na pochówki 8 osób: sześciorga dorosłych i dwójki dzieci; nie wiadomo czy był to pochówek jednorazowy związany z zarazą, czy pochowano tu przybywających do wsi wędrownych żebraków.

Wokół placu w centrum wsi kilka ładnych starych zabudowań m.in. dom z balkonem wspartym na czterech kolumnach i ozdobionym gwiazdami, przebudowany do obecnej postaci w połowie lat dwudziestych. Na środku placu stawek nie wysychający w największe susze. Obok tablica z mapą Parku, przystanek

autobusowy i przy odgałęzieniu drogi do Sulina charakterystyczny narożny budynek, przypominający miejską kamienicę - **dawna oberża**. Obecnie na parterze mieści się sklep. Nad wejściem data odnowienia i inicjały właściciela. Dom ten wybudował około roku 1895 Niemiec gospodarujący we folwarku położonym w dalszej części wsi. W 1923 roku kupił go ojciec obecnego właściciela. Przed 1920 rokiem większość mieszkańców Komorowa była narodowości niemieckiej. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości część z nich sprzedała swoje domy i wyjechała do Niemiec i wówczas liczba gospodarstw polskich i niemieckich była taka sama. W roku osiedlenia się nowi gospodarze domu nr 5 posadzili na podwórku dąb - dziś o obwodzie 210 cm (jego rozmiary byłyby znacznie większe gdyby nie silne uszkodzenie młodego drzewa w czasie pożaru sąsiedniego budynku gospodarczego). W pewnej odległości od tego miejsca, po drugiej stronie drogi położony jest plac używany jako boisko do gry w piłkę. W zaroślach na jego obrzeżach widoczne są kamienne naroża ogrodzenia.

Stał tu kościół poewangelicki z przełomu XIX i XX wieku. Otaczały go okazałe jesiony i gęsty szpaler świerków rosnących wzdłuż ogrodzenia. Kościół posiadał wieżę z zegarem i dzwonem, a w tynkowane ściany od zewnątrz wmurowano dla ozdoby polne kamienie. Na początku lat siedemdziesiątych kościół rozebrano. Wyposażenie kościoła m.in.: dzwon, ławki, organy ulokowano w okolicznych parafiach. W murawie boiska można odczytać zarys jego fundamentów.

Za placem kościelnym droga opada w dół w stronę obniżenia terenu z rowem płynącym w kierunku południowo - zachodnim do Jeziora Lednickiego. W głębi po prawej stronie na wzniesieniu widoczny budynek dawnego dworu, przekształcony później w szkołę. Za rowem po prawej stronie kapliczka z figurą Matki Bożej, datą 1946 i inicjałami J. R. na cokole, ufundowana przez ówczesnego właściciela sąsiedniego domu z Nr 9 Józefa Ratajka. Dalej droga wznosi się do góry i zakręca w prawo. Kompleks starych, solidnych zabudowań gospodarskich i mieszkalnych po prawej stronie to **pozostałość po dawnym folwarku** (od strony drogi stodoła i szczyt odnowionego budynku nr 11 z datą 1938, ozdobami w postaci boniowania na narożnikach i fryzami nad oknami). Drogą ziemną za stodołą dochodzimy do XIX w. dworu. Po lewej stronie, za płotem z siatki mały, parterowy budynek (oficyna?) z oryginalnymi, starymi drzwiami. Przed dworem, w miejscu dawnego klombu, rośnie żywotnik o obwodzie pnia 120 cm, a przy elewacji frontowej po lewej stronie wejścia dwie dorodne lipy (pozostałość dawnego symetrycznego obsadzenia). W części ogrodowej okazały dąb i kilka świerków.

Po parcelacji folwarku na przełomie XIX i XX w (?) budynek dworu przebudowano na szkołę: w bocznej elewacji wybito 3 duże okna (charakterystyczne dla starych budynków szkolnych na wsi

wielkopolskiej), wyburzono część ścian wewnętrznych, a konstrukcję wzmocniono metalowymi wiązaniami. Szkoła funkcjonowała tutaj do końca lat siedemdziesiątych.

Obecnie lewa część budynku jest w rękach prywatnych, a prawa wykorzystywana na potrzeby wsi. Po przeciwnej stronie drogi 197 w lewo odchodzi boczna droga asfaltowa w kierunku Waliszewa. W budynku po lewej stronie skrzyżowania - sklep.

Za wsią w odległości 400 m po prawej stronie drogi do Sławna znajduje się dawny cmentarz poniemiecki o pow. 0,36 ha. Otacza go żywopłot z głogu. W pobliżu wejścia rosną dwie okazałe lipy drobnolistne o obwodach pni 220 i 250 cm - pozostałość po alei biegnącej niegdyś przez środek cmentarza. Równolegle do niej, po prawej i lewej stronie rosły w szeregach świerki, których pnie są miejscami widoczne pod bluszczem porastającym kobiercem część cmentarza. Obok wejścia leży głaz z wykutym napisem: CMENTARZ EWANGELICKI KOMOROWO położony w 1996 roku z inicjatywy Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy. W pewnej odległości od drogi krzyż stalowy wykonany przez artystę rzeźbiarza Juliana Gosławskiego, mieszkającego w Rybitwach (krzyże autorstwa tego samego artysty ustawiono na początku lat dziewięćdziesiątych na wszystkich dawnych cmentarzach niemieckich na terenie Lednickiego Parku Krajobrazowego w jego pierwotnych granicach). Na cmentarzu zachowało się niewiele nagrobków. Ostatnie pochówki miały tu miejsce w roku 1940. (W połowie lat dziewięćdziesiątych pracownicy Muzeum na Lednicy przeprowadzili na terenie cmentarza prace porządkowe: usunięto śmieci, suche gałęzie oraz krzewy rozsadzające nagrobki).

- PKS, połączenia do Kiszkowa i Gniezna

Słępowo - dawny folwark 2 km na północny-wschód od Dziećmiarek.

W dokumentach wspominany już w XIII wieku jako własność sióstr dominikanek z Poznania, dziedziczona razem z Dziećmiarkami. Inne dawne nazwy to Słempowo, Słempowo, Szłampowo; współcześnie często mylnie używana jest nazwa Stępowo. W 1390 roku dominikanki oddały Słępowo w dożywocie Mikołajowi Grzeszkowi. W 1523 roku są ponownie wymieniane jako posiadaczki folwarku. Później należał on kolejno do Braneckich, Łochockich, Józefa Zawadzkiego (1795) i Krzyżanowskich (1840). Do lat osiemdziesiątych istniały jeszcze niektóre obiekty gospodarskie folwarku stopniowo popadające w ruinę. Pozostałością po folwarku była cembrowana cegła studnia, zasypana w połowie lat dziewięćdziesiątych.

Wymieniana na mapach błędna nazwa - Stępowo - nie ma odbicia w terenie: gospodarstwa leżące przy dawnym folwarku przyłączono do Dziećmiarek. Ostatnim śladem po nieistniejącym Słępowie jest **kapliczka z figurą św. Józefa** na rozdrożu

dróg polnych. Na początku wojny przy kapliczce pochowano zastrzelonego przez Niemców kolejarza. Po wojnie jego szczątki przeniesiono na cmentarz w Kłecku.

Dojazd z Dziećmiarek w prawo drogą asfaltową na Bielawy i po 400 m obsadzoną drzewami drogą polną na północny wschód.

Sulin - mała wieś w gminie Kłecko, przy wschodniej granicy Parku, włączona do Parku w 1998 roku. Wieś leży na wododziale pomiędzy rynnami jeziornymi Lednogóra - Łopienno i Łubowo - Kłecko (dolina Małej Wełny). Droga asfaltowa na północ prowadzi przez Bielawy do Kłecka - 7 km; na zachód do Dziećmiarek- 3 km; na południe droga polna wiedzie do Komorowa - 2,3 km.

Pierwsze informacje o Sulinie pochodzą z początku XVI w. Dawne nazwy tej wsi to: Szulyno i Sulino. Sulin należał do dóbr rycerskich.

W północnej części wsi położone są **zabudowania gospodarskie dawnego folwarku**, w 1947 roku przejętego przez Skarb Państwa. Od wielu lat gospodaruje tu Rolnicza Spółdzielnia Produkcyjna. Przy wjeździe na teren folwarcznego podwórza od strony drogi asfaltowej, na trójkątnej wysepce w otoczeniu brzoź figura Chrystusa z napisem na ośmiokątnej kolumnie:

BŁOGOSŁAW PANIE
NASZEJ POLSKIEJ ZIEMI !!!
PRACOWNICY MAJ. SULIN
ROK 1945

W DOWÓD WDZIĘCZNOŚCI

Przy figurze fragment nawierzchni brukowej dawnej drogi wiodącej do majątku. Przy niej po lewej stronie sklep spożywczy; w głębi podwórze folwarczne okolone budynkami gospodarskimi z obrobionych kamieni łączonych z ceglami. Na południowej pierzei duża stodoła z oskarpowanymi ścianami (w bardzo złym stanie); w centrum podwórza staw. Na prawo w głębi teren po dawnym parku dworskim, zupełnie zdewastowanym. Widoczne pojedyncze suche drzewo z dużym gniazdem bocianim. Poza nim na obrzeżach szczątkowe zadrzewienia. Dwór rozebrano po 1986 roku. Przy drodze asfaltowej naprzeciw majątku jesiony o charakterystycznym, butelkowatym kształcie pni (zapewne jest to efekt wcześniejszego formowania drzew). Po zachodniej stronie drogi wiodącej w na południe wydłużone, parterowe domy - dawne czworaki (obecnie w nowej, atrakcyjnej postaci) i wybudowany na ich wzór współczesny pawilon mieszkalny. Na południowym krańcu wsi w otoczeniu starych drzew dom sołtysa. Droga polna wychodząca z centrum wsi (przy przystanku autobusowym) w kierunku południowym prowadzi do →Komorowa (2,5 km). Droga

opada w dół w stronę rowu i dochodzi do poprzecznej drogi o nawierzchni umocnionej szlaką z zadrzewieniami na poboczu; do Komorowa w prawo.

- Przystanek prywatnej linii autobusowej z Gniezna

Waliszewo - mała wieś w gminie Kłecko, przy północno-wschodnim brzegu jeziora Lednica, 750 m na południe od drogi 197. Przy tej drodze, po jej północnej stronie, naprzeciw leśniczówki, wśród sosen słabo zachowany (3 nagrobki) dawny cmentarz niemiecki. W zaroślach ze śliwy tarniny po zachodniej stronie cmentarza - krzyż postawiony na początku lat 90-tych. W pobliżu sąsiedniego skrzyżowania dróg Siemianowo - Dziećmiarki z drogą 197 Kiszkowo - Gniezno, przy przystanku autobusowym ma początek **ścieżka przyrodnicza**. Obok tablicy z planem Parku, wśród sosen zlokalizowano miejsce wypoczynkowe z ławkami.

W tej okolicy stała niegdyś karczma, do której w późniejszych czasach przyłgnęło określenie "czerwona oberża". Krążyły opowieści o karczmarzu, który ograbiał i mordował bogatych gości, a ich ciała zakopywał w pobliżu. Istnienie kilku karczm w najbliższej okolicy na przestrzeni ostatnich wieków jest potwierdzone w dokumentach. Opowieści o karczmarzu-mordercy narodziły się, gdy w pobliskim wyrobisku żwiru zaczęto znajdować ludzkie kości - w rzeczywistości dużo starsze, pochodzące z istniejącego tu, zbadanego przez archeologów cmentarzyska.

W Waliszewie odkryto ślady osadnictwa sięgające neolitu (ok. 5 tys. lat temu). Wieś o pierwotnej nazwie Waliszew istniała już w I-iej połowie X w. i była związana z grodem na Ostrowie Lednickim. W XIII wieku weszła w skład dóbr kapituły gnieźnieńskiej (pierwsze wzmianki w 1253 roku). W 1331 roku Waliszewo zostało zniszczone w wyniku najazdu Krzyżaków. Były tu dwa folwarki: prywatny i kapitulny. W wyniku działań pruskiej Komisji Kolonizacyjnej pod koniec XIX w. folwark kapitulny przeszedł w ręce niemieckie.

Wieś Waliszewo ciągnie się wzdłuż drogi równoległej do brzegu jeziora Lednica. Pierwotnie droga w północnej części wsi biegła nieco bardziej na wschód; jej dawny przebieg, możliwy do odczytania po zróżnicowanych barwach żdźbeł młodej oziminy, zmieniono w czasie okupacji. Przy północnym krańcu wsi w kierunku wschodnim odchodzi droga asfaltowa w stronę →Komorowa (2 km). Przy wjeździe do wsi od strony północnej po prawej stronie w głębi za żywopłotem z bzu lilaka **stare zabudowania gospodarcze** - być może w miejscu dawnego folwarku, wzmiankowanego w XVIII-to wiecznych lustracjach dóbr kościelnych (gospodarstwo nr 19, usługi agroturystyczne). Za nim budynek dawnej remizy strażackiej

wybudowanej w latach sześćdziesiątych i funkcjonującej do połowy lat dziewięćdziesiątych (od 1997 roku w rękach prywatnych). Naprzeciw, w głębi gospodarstwo z nr 5 z zachowanym dawnym układem podwórza i małą przekształconą, starą formą budynków. We wsi zachowało się wiele takich starych obejść; większość z nich ma budynki mieszkalne ustawione szczytem do drogi: nr 10, 11, 14, 15, 16, 17; zwracają uwagę bardzo solidne zabudowania gospodarcze o ścianach z kamienia i cegły np. w gospodarstwie z nr 13.

W centrum wsi na małym, wysuniętym w stronę jeziora wyniesieniu stoi zabytkowy, drewniany, **kościół p.w. św. Katarzyny** z 1759 roku wybudowany z fundacji kanonika gnieźnieńskiego Ludwika Riaucour (parafia w Waliszewie wzmiankowana była już w 1339 roku). Badania archeologiczne nie potwierdziły obiegowej opinii iż stoi on na grodzisku. Jest to budowla jednonawowa o konstrukcji zrębowej, oszalowana, orientowana. Na krytym gontem dwuspadowym dachu wieżyczka na sygnaturkę. Od strony północnej przylega zakrystia. We wnętrzu ołtarz główny późnobarokowy z XVII-to wiecznymi rzeźbami św. św. Stanisława i Wojciecha nad bocznymi bramkami, barokowe ołtarze boczne z obrazami Matki Boskiej Częstochowskiej i św. Katarzyny po lewej stronie i sceną Zwiastowania po prawej, rokokowa ambona i XVIII-to wieczna chrzcielnica. Na belce tęczowej z wolutowym ornamentem i datą 1759 grupa gotyckich rzeźb: krucyfiks, M. B. Bolesna i św. Jan, najprawdopodobniej pochodzących z wcześniejszego kościoła. Na ścianie naprzeciw wejścia z kruchty obraz z połowy XVII wieku z wyobrażeniem świętych adorujących Matkę Bożą. Nad starymi, klepkowymi drzwiami do zakrystii wyeksponowano odrestaurowane w pracowni konserwacji Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy okucia trumienne Eleonory z Łochockich Zawackiej, zmarłej w 1811 roku i pochowanej w murowanej, sklepionej krypcie pod prezbiterium kościoła.

Przed planowanym remontem zapadającej się w prezbiterium betonowej posadzki wykonano w tym miejscu sondaż archeologiczny; odkryto wypełnioną piaskiem kryptę z rozproszonymi szczątkami oraz dobrze zachowanym jednym pochówkiem przedstawicielki rodu Łochockich związanej z ziemią lednicką od kilku stuleci.

Elementami wyposażenia kościoła są też barokowy krucyfiks i dwa berła procesyjne oraz ludowy feretron z wyobrażeniem św. Barbary. Na cmentarzu przykościelnym na lewo od wejścia rośnie lipa drobnolistna o obwodzie 340 cm -

pomnik przyrody. Za nią w głębi po lewej **metalowa dzwonnica** z daszkiem krytym gontem; na betonowym fundamencie data - 1927.

Metalową konstrukcję wykonał kowal Walenty Smyk w warsztacie swego ojca Antoniego Smyka. W 1994 roku brygada budowlana Muzeum na Lednicy przeprowadziła gruntowną konserwację dzwonnicy. Brał w niej udział syn Walentego - Bogdan Smyk - kowal z Dziekanowic.

Po drugiej stronie kościoła, w zaroślach domniemany cmentarz morowy.
Uwaga: Kościół można zwiedzać po uzgodnieniu z proboszczem w Sławnie; klucz u kościelnego w Waliszewie.

Za kościołem na skłonie nad jeziorem krzyż. Za nim rozciąga się widok na zabudowę wsi Imiołki leżącą w bliskiej odległości na przeciwnym brzegu Jeziora Lednickiego (jezioro w tym miejscu jest największe na całej swej długości, ma ok. 150 m szerokości). W głębi widać metalową konstrukcję Bramy Trzeciego Tysiąclecia - "Ryby" i dzwonnice. Dalej na południe na cyplu jeziora stożek mogiły - domniemanego grodziska stożkowego, a obok okazała prywatna rezydencja.

Po lewej stronie prowadzącej w kierunku Siemianowa znajduje się najwyższe w okolicy wyniesienie polodowcowe zwane **Wzgórzem Waliszewskim** - 128,4 m n.p.m. (od drogi głównej do wzgórza 800 m). Ze szczytu rozciąga się ładny widok na okolicę. Na podmokłym obszarze u podnóża pagórka obserwowano żurawie. Głaz na południowym stoku wzgórza przywieziono z okolicy stacji Lednogóra w połowie lat dziewięćdziesiątych. Z tego samego okresu pochodzą obsadzenia w dawnym wyrobisku żwiru na wschodnim stoku i w kilku innych miejscach górki (nielegalne wyrobisko odgrodzono barierą z dużych kamieni polnych). W 1993 r. gmina Kłecko przekazała wzgórze Muzeum na Lednicy.

Na końcu wsi dwa gospodarstwa (nr 14 i 15) z ładną, starą zabudową i okazałymi lipami przed wejściem. Rowem płynącym poprzecznie do drogi przebiega granica między gminami: Kłecko i Łubowo.

- PKS, przystanek przy drodze 197 Kiszkowo - Gniezno, 750 m na północ od granicy wsi. Noclegi w gospodarstwach agroturystycznych: Waliszewo 12, tel. 0...61/427 72 73, Waliszewo 19, tel. 0...61/427 72 75.

Zakrzewo - mała wieś w gminie Kłecko, położona na południe od drogi asfaltowej Łągiewniki Kościelne - Kłecko, na skłonie doliny Małej Wełny, przy północnej granicy Parku. Włączona do Parku w wyniku korekty granic w 1998 roku. W kierunku

południowo-zachodnim odchodzi droga ziemna do Sławna (3 km), na południowy-wschód do →Dziećmiarek (2,6 km), na południe droga brukowana do →Kamionka (2,2 km). We wsi park krajobrazowy z XIX wieku o powierzchni blisko 16 ha (w tym 2 ha wód) i okazały pałac - najładniejsze w tej części Wielkopolski założenie pałacowo-parkowe. Obecnie obiekt zamknięty - własność Banku Zachodniego-Wielkopolskiego Banku Kredytowego. Obok obszerne, dobrze zachowane zabudowania folwarczne. Na zabudowę wsi składają się dawne budynki mieszkalne pracowników folwarku (czworaki i sześćioraki) oraz współcześnie wybudowane „pegeerowskie” bloki mieszkalne.

Zakrzewo należało do dóbr rycerskich. Wieś wzmiankowana w 1389 roku. W 1566 roku pojawia się w dokumentach jako własność Mielżyńskich. Pozostaje w ich rękach do drugiej połowy XVII wieku. Na przełomie XVII i XVIII wieku dobra zakrzewskie, do których należało wówczas także Głębokie, nabywa rodzina Miaskowskich herbu Bończa. Właścicielami są kolejno Maciej, Jakub i Karol Miaskowscy. Karol po śmierci żony przyjął święcenia kapłańskie, a majątek przeszedł w ręce przybyłych z Pomorza Węsierskich herbu Belina. Pierwszym z rodu właścicielem Zakrzewa był Kazimierz Belina-Węsierski (1698 ? - 1771) żonaty z Konstancją z Tuchołków herbu Korzbok (ich epitafium znajduje się na zewnętrznej ścianie kaplicy przy kościele św. Mikołaja w Sławnie). W tym czasie w skład majątku poza Zakrzewem wchodziły także pobliskie wsie: Gorzuchowo, Czechy, Kamionek, Imiołki, Myszki i Sławno, nazywane wówczas miastem. Po Kazimierzu klucz zakrzewski odziedziczył jego syn Mikołaj (1743 - 1829), który z kolei przekazał majątek synowi Wincentemu. Syn Wincentego Węsierskiego i Józefy z Bnińskich - **Albin Węsierski** (1812 - 1875) - był postacią wyjątkową w historii zakrzewskiego majątku i ziemi lednickiej. W młodym wieku uczestniczył w powstaniu listopadowym. W uznaniu zasług wojennych został odznaczony Złotym Krzyżem orderu *Virtuti Militari*. Po powstaniu objął majątek zakrzewski, a w 1836 roku ożenił się z Ludwiką z Kwileckich z Wróblewa, córką Józefa. W swoich gospodarstwach wprowadzał podpatrzone w krajach zachodnioeuropejskich nowe metody uprawy, chowu zwierząt i przetwórstwa, uzyskując bardzo dobre efekty (co z podziwem i uznaniem opisał w swych relacjach z Zakrzewa korespondent angielskiej gazety „THE MORNING POST” w styczniu 1873 roku).

Zainteresowanie historią i pobudki patriotyczne skłoniły hrabiego Albina (tytuł hrabiowski uzyskał od władz pruskich w 1854 roku) do kupienia w 1856 roku Ostrowa Lednickiego - wystawionej na licytację wyspy na pobliskim jeziorze Lednica, kryjącej relikty kamiennych budowli z czasów formowania się polskiej państwowości, będącej dla niemieckiego właściciela źródłem materiału budowlanego. Wkrótce po nabyciu wyspy Albin Węsierski rozpoczął na niej badania archeologiczne, korzystając z fachowej pomocy historyków i archeologów m.in.: Joachima Lelewela i Aleksandra Przeździeckiego. W wyniku prowadzonych przez kilka lat na wyspie prac wykopaliskowych zgromadzono dokumentację rysunkową i interesujący zbiór zabytków. Hrabia Albin w swojej rezydencji urządził muzeum lednickich znalezisk. Robiło ono takie wrażenie, że mówiło się o potrzebie stworzenia „centralnego muzeum narodowego starożytności polskich”. Kolekcja ta, poszerzona później o zbiory

syna hrabiego - Zbigniewa - uległa niestety rozproszeniu i do naszych czasów przetrwała w szczątkowym stanie (w całości zachował się spis zabytków).

W 1859 roku Albin Węsierski sprowadził z Francji ogrodnika **Augustyna Denizota**, któremu powierzył zadanie urządzenia parku wokół zakrzewskiego dworu. Był to pierwszy krok planowanego przekształcenia dotychczasowej siedziby w okazałą rezydencję. Następnym posunięciem była budowa w miejscu odsuniętym od dworu nowych zabudowań gospodarczych, oficyny ze stajnią koni wyjazdowych („cugowych”) i wozowni. Na końcu gnieźnieński architekt **Ludwik Ballensted** w oparciu o zakupione we Francji plany dokonał przebudowy starego dworu w okazały pałac w stylu francuskiego renesansu. Budowę ukończono najprawdopodobniej na przełomie 1871/72 roku (co można określić na podstawie znalezionej niedawno dokumentu, ukrytego przez sekretarza hrabiego w głowie jednej z rzeźb w hallu pałacu). Albin Węsierski zmarł nagle w 1875 roku, na pięć dni przed planowaną uroczystością wmurowania kamienia węgielnego pod budowę pamiątkowej wieży na Ostrowie Lednickim. Majątek odziedziczyła po nim siostra - Józefa Węsierska. Syn Albina - urodzony w 1839 roku Zbigniew - został adoptowany przez dziadka Józefa Kwileckiego. Po jego śmierci przyjął nazwisko: Węsierski - Kwilecki i odziedziczył ordynację Wróblewo pod Szamotułami, do której z zakrzewskiego majątku przyłączył jedynie Ostrów Lednicki.

W 1878 roku Zakrzewo kupuje Wojciech Chełmicki, po którym majątek odziedziczył jego syn - Stanisław. Stanisław Chełmicki - ostatni dziedzic majątku mieszkał w Zakrzewie z rodziną do 1940 roku. W czasie wojny majątek był w rękach niemieckich. Po wojnie przejęty został przez Skarb Państwa. Na gruntach majątku gospodarował kombinat PGR Rybno Wielkie, a park i pałac przez pewien czas wykorzystywały Zakłady HCP w Poznaniu jako ośrodek kolonijny. W 1978 roku także pałac przeszedł w ręce kombinatu i wówczas rozpoczęto tu prace remontowe prowadzone pod nadzorem konserwatora zabytków, jednak brak środków finansowych bardzo ograniczał działania. W 1990 roku właścicielem pałacu wraz zabudową towarzyszącą (oficyna, wozownia) i parku stał się Wielkopolski Bank Kredytowy. Zaangażowanie znacznych środków finansowych i zespołu fachowców w krótkim czasie przyniosło efekty: rezydencja odzyskała pierwotną świetność. Mieści się tu obecnie Centrum Szkolenia WBK. Niedostępny dla turystów obiekt można podziwiać przez ażurowe ogrodzenie z obiegającej go wokół drogi.

Przy wjeździe do Zakrzewa od strony Sławna, za granicą lasu mijamy po prawej otoczoną płotkiem **figurę Matki Boskiej** („Matka Boska Pod Lasem”) z herbem Węsierskich - Belina i datami 1869 - 1980. Naprzeciw figury, u wylotu drogi do Myszek (4,5 km) rośnie topola kanadyjska o obw. 384 cm. Odcinek drogi od lasu w stronę wsi jest wybrukowany. W głębi na prawo widoczne zabudowania zakrzewskiego folwarku z kominem gorzelni. Na wprost położony jest rozległy **park** otoczony masywnym ogrodzeniem z kutych krat, osadzonych pomiędzy murowanymi słupami, na podmurówce. Na narożniku, za ogrodzeniem, u wylotu drogi w kierunku Sławna na ładnym cokole stoi **figura św. Józefa** z napisem u dołu:

"NA PAMIĄTKĘ URODZENIA JANKA 25. MAJA 1886 ROKU
SZCZĘŚLIWY KTO SOBIE JÓZEFA MA ZA OPIEKUNA"

Ów Janek to Jan Chełmicki - młodo zmarły brat Stanisława Chełmickiego, ostatniego dziedzica majątku. W pobliżu figury zbiega się kilka dróg: droga wiodąca z zachodu od strony pól, droga równoległa do ogrodzenia zamykającego park od zachodu (znajdowały się tu kiedyś 3 gospodarstwa; ocalał jeden dom; przed wojną mieszkały w nim m.in. pracownicy biur majątku, a po wojnie mieściło się tam przedszkole), droga ze Sławna i brukowany trakt z Kamionka. U zbiegu tych dwóch ostatnich dróg na trójkątnej wysepce umieszczono tablicę z planem Lednickiego Parku Krajobrazowego (przed zmianą granic). Za figurą św. Józefa znajduje się boczna brama do parku. Przy drodze biegnącej równoległe do ogrodzenia parku za starym ceglany murem widoczne są zabudowania dawnego folwarku. Pobielony budynek na kamiennej podmurówce stojący szczytem do drogi to dawna stajnia koni roboczych i obora; budynek z czerwonej cegły w narożniku od strony Kamionka mieścił niegdyś kuźnię.

Kilkanaście metrów od figury św. Józefa w parku, nieco odsunięty od ogrodzenia, stoi **kamienny krzyż** osadzony na poszerzającym się schodkowo cokole. Na skrzyżowaniu ramion słabo widoczny od strony drogi napis w ramce: BOŻE DZIĘKI CI SKŁADAM; z drugiej strony krzyża wykuto datę 10.9.1861. Ponoć krzyż ten upamiętnia szczęśliwe wyzdrowienie po upadku konnym, który miał miejsce w pobliskim lesie (na miejscu wypadku przy leśnej ścieżce stoi krzyż drewniany z pasyjką). Dalej ogrodzenie wygina się łukowato w stronę parku; na środku tego łuku dwa słupy ogrodzenia stoją bliżej siebie. W tym miejscu do podmurówki od strony parku przylega cembrowina dużej studni (ok. 3 m średnicy). Czerpano z niej niegdyś wodę do pałacowych kuchni (były dwie kuchnie: „pańska” i czeladna; specjalny pracownik – „foryś” codziennie jeździł po wodę małym zaprzęgiem z kufą). Za studnią w głębi parku, nieco w prawo widoczny olbrzymi płatan o obwodzie pnia 590 cm. Za nim w dole rozległy staw nazywany niegdyś „Bachorza” z wyspą.

Po prawej stronie drogi brukowej szeroka brama z ceglanyimi słupami prowadzi na okolony budynkami gospodarskimi prostokątny dziedziniec **dawnego folwarku**.

Znajdujący się za nią od strony drogi solidny kamienno-ceglany budynek pełnił niegdyś wiele różnorodnych funkcji. Jego zachodnia część z wejściem w narożniku u dołu okrągłej baszty mieściła mieszkanie rządcy – „ekonoma” (krótco przed wojną pełniący tę funkcję miał tytuł dyrektora). Zwraca uwagę ciekawe łączenie materiału kamiennego z ceglanyim obramowaniem okien i drzwi. Ściany budynku są z większych, obrobionych od zewnątrz kamieni polnych, baszta z drobniejszych kamieni. W łamanym dachu umieszczono owalne lukarny z wolutowymi

ornamentami w obramieniu. Okienka na pierwszym piętrze baszty są okrągłe. Powyżej ozdobnego fryzu baszta zmienia kształt na ośmiokątny. Ta część zbudowana jest z cegły i posiada charakterystyczny mozaikowy ornament z różnokolorowych tłuczonych kamieni, tworzących wzory składające się z trójkątnych, wielobarwnych pól. Podobnie zdobione są szczyty budynku. W pokoiku w baszcie przed wojną mieszkała służąca rządcy, a pod dachem wieżyczki mieściła się wędzarnia. Na poddaszu nad mieszkaniem rządcy mieli pokoje pracownicy leśni i „pisarczyk”.

W dalszej części budynku przed wojną mieściły się m.in.: gorzelnia (czytelny jest stary napis nad wejściem), młyn, olejarnia (zatarty napis nad wejściem „olejnia”) i mieszkania pracowników (m.in. stelmacha, ogrodnika i gorzelnika). W suterenie znajdował się magazyn „okowity” z wielkimi zbiornikami (jeden ze starych, używanych na folwarku zbiorników metalowych stoi na podwyższeniu naprzeciw gorzelni). Środkowa część budynku jest wyższa, wysunięta do przodu, podzielona ceglanyimi pilastrami na trzy części. W dole znajdują się trzy duże okna zakończone łukowato. Był tu młyn parowy, który na skutek awarii mającej miejsce na krótko przed wojną lub w czasie wojny służył tylko do uzyskiwania śruty; ziarno na mąkę było wożone do młyna w Kłęcku. Dalsza część budynku nosi ślady przeróbek - adaptacji do współczesnych potrzeb. Poniżej dachu zwracają uwagę zachowane w niezmienionej postaci małe, okrągłe okienka - obramowane promieniście cegłami, z sześcioramienną ozdobną kratką. Równoległe do tego budynku w głębi podwórza stały: stodoła, sieczkarnia i spichlerze zamykające dziedziniec folwarczny od południa. Był też tartak, silosy do kiszenia liści i kurnik. Po wojnie część starej zabudowy folwarku przebudowano lub zastąpiono nowymi obiektami.

Za kamienno-ceglanym budynkiem od strony drogi znajduje się główna brama wiodąca na podwórze folwarczne z walcowatymi, ceglanyimi słupami. Obok prawego słupa widoczna jest zamurowana nisza; przed wojną wisiała w niej redlica - metalowa część pługa - pełniąca rolę dzwonka nawołującego o 6.00 pracowników folwarcznych do pracy. Rano wódcarz obchodził czworaki i przydzielał każdemu zajęcie na ten dzień. Wódcarz był podwładnym rządcy; było dwóch wódcarzy: jeden od produkcji zwierzęcej i drugi "od pól". Budynek po lewej stronie bramy, zamykający podwórze folwarczne od wschodu, mieścił niegdyś owczarnię. Za nim znajdował się sad i ogród warzywny i dalej obora krów wiejskich. Nad całym folwarkiem góruje widoczny z daleka czworoboczny, zbiegający się ku górze komin gorzelni z datą „1864” .

Po przeciwnej stronie drogi za ogrodzeniem otwiera się widok na fragment

zakrzewskiego założenia pałacowo - ogrodowego: za leżącym w obniżeniu, podłużnym stawem stoi budynek dawnej wozowni. Trzymano tam także muły i kuce. Za budynkiem wozowni widoczne są blanki wieńczące dach dawnej oficyny, z charakterystyczną, prostokątną wieżą z ostrołukowym, neogotyckim oknem od strony wozowni. W dole mieściła się dawna stajnia dla koni wyjazdowych („cugowych”, „do wyjazdu”). Na piętrze nad stajnią były biura, mieszkania służby pałacowej, a także ogrodnika i leśników. W głębi zza drzew prześwituje jasna elewacja pałacu.

Brukowana droga biegnie dalej po lekkiej pochyłości i zakręca w lewo w stronę głównej bramy założenia pałacowo-ogrodowego. Po drodze mijamy budynki mieszkalne. Niektóre z nich są unowocześnionymi dawnymi czworakami, inne (bloki) wybudowano współcześnie dla pracowników PGR-u.

Przed wojną budynków mieszkalnych dla pracowników folwarku było znacznie więcej. Różniły się one wielkością i standardem. Najmniejsze były dwojaki z dwoma mieszkaniami, czworaki - z czterem; były też pięcioraki, sześcioraki, ośmioraki i dziesięcioraki. Na zakręcie drogi stał nieistniejący obecnie, murowany, piętrowy budynek, w którym mieszkali m.in. kowal folwarczny, oborowy i stangret. Obok były ogródki mieszkańców i cembrowana studnia z żurawiem.

W jednym ze starych sześcioraków znajduje się sklep spożywczy. Na ostrym zakręcie odgałęzienie drogi w prawo wiedzie w stronę Dziećmiarek. Szlak ten na odcinku ok. 1,5 km bliżej Dziećmiarek jest obsadzony obustronnie dorodnymi dębami. Mniej więcej w połowie drogi do Dziećmiarek spotyka się z traktem z Kamionka do Czech, w części północnej także obsadzonym obustronnie dębami. Brukowana droga obiega zabudowania wsi i dochodzi w pobliże głównej bramy parku.

Znajdując się przed bramą widzimy w głębi fasadę zakrzewskiego **pałacu**. Stoi on na niewielkim wzniesieniu, frontem skierowany ku wschodowi. Po północnej (prawej) stronie pałacu teren parku opada stromo w dół w stronę **Małej Welny**. Pałac jest prostokątną, dwukondygnacyjną budowlą z parterowymi pawilonami po bokach bryły i trójkondygnacyjną częścią środkową, nakrytą wysokim dachem z mansardą. W dachu nad dwukondygnacyjną częścią pałacu umieszczono owalne lukarny. Na dachach bocznych pawilonów i na dachu środkowej części pałacu znajdują się tarasy. Elewacja frontowa ma bogatą dekorację, w której zwracają uwagę rzeźbione panoplia (kompozycje z elementów zbroi) nad czterema kolumnami w środkowej części budowli, tralkowe balustrady i ozdobne obramienia okien. Ściany pałacu są boniowane. W trakcie rewaloryzacji także wnętrza pałacowe odzyskały dawny charakter (z uwzględnieniem współczesnych potrzeb).

Francuski ogrodnik - Denizot urządzając **parku otaczający pałac** umiejętnie

wykorzystał naturalne ukształtowanie powierzchni terenu i istniejące ciek wodne. Do czasów współczesnych dotrwało wiele ciekawych okazów drzew m.in. platany (platan klonolistny przed pałacem - pomnik przyrody obw. pnia 380 cm i drugi o obw. 580 cm), lipy szeroko i drobnolistne (lipa drobnolistna przed pałacem - pomnik przyrody obw. pnia 320 cm), buk pospolity odm. czerwonolistna, jesion wyniosły odm. zwisająca, katalpa bigoniowata, dęby szypułkowe, dąb błotny, świerki i daglezie oraz szpalery grabowe. W parku zinwentaryzowano 52 gatunki drzew i krzewów.

Naprzeciw głównej bramy parku, po drugiej stronie drogi, w głębi widoczne są urządzenia oczyszczalni ścieków. Droga brukowa biegnie dalej w dół równolegle do ogrodzenia parku i przechodzi nad wpływającą do parku Małą Wełną. W tym miejscu jej wody tworzą rozlewisko i łącząc się z sąsiednimi rowami tworzą wysepkę (wiosną często podtapianą) z widoczną z drogi **figurą Matki Bożej**.

Do wybuchu wojny na pobliskim rozwidleniu dróg do Kłecka i Łagiewnik Kościelnych, po prawej stronie stała figura Opatrzności Bożej - kamienny cokół z Okiem Opatrzności zwieńczony Krzyżem. Po jej rozbiciu przez Niemców, w obawie przed zniszczeniem pozostałych, znajdujących się w okolicy figur zabezpieczono je: figurę św. Józefa i Matki Bożej Pod Lasem schowano pod plandekami w magazynach folwarcznych, a figurę Matki Boskiej z parku maskowano gałęziami świerkowymi, wymieniając je na nowe kiedy igły opadały. Działania te odbywały się za zgodą, czy wręcz z inicjatywy wojennego rządcy majątku, którym był pochodzący z Owieczek folksdeutsch Johan Nowald - przed wojną noszący nazwisko Jan Nowak.

Dalej stary bruk doprowadza do asfaltowej drogi Łagiewniki Kościelne (w lewo) - Kłecko (w prawo); na skrzyżowaniu - przystanek autobusowy.

- PKS, połączenia z Kiszkowem i Kłeckiem.